

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Система, зміст вищої освіти в Україні

Тема 1.

Тенденції та перспективи розвитку й удосконалення підготовки фахівців в умовах формування європейського освітнього простору.

Удосконалення методів і форм організації навчання.
Порівняльний аналіз систем вищої освіти України та розвинених країн світу.

Система, мета і зміст вищої освіти в Україні.
Демократизація як освітній принцип.

Суспільна значущість гуманізації навчального процесу.

ІНДЗ підготувала
студентка 53-м групи
Титюк Ольга
Василівна

Тема 1.

1. Тенденції та перспективи розвитку й удосконалення підготовки фахівців в умовах формування європейського освітнього простору. Удосконалення методів і форм організації навчання. Порівняльний аналіз систем вищої освіти України та розвинених країн світу.
2. Система, мета і зміст вищої освіти в Україні.
3. Демократизація як освітній принцип. Суспільна значущість гуманізації навчального процесу.

1. Тенденції та перспективи розвитку й удосконалення підготовки фахівців в умовах формування європейського освітнього простору. Удосконалення методів і форм організації навчання. Порівняльний аналіз систем вищої освіти України та розвинених країн світу

Інформаційна цивілізація XXI ст., яка прийшла на зміну індустріальній цивілізації XX ст., об'єктивно вимагає **глобальної соціальної трансформації**, в основі якої лежать корінні зміни:

- ✓ соціокультурні;
- ✓ технологічні;
- ✓ гуманітарні;
- ✓ освітньо-інформаційні.

У програмі «Україна. Освіта. Поступ в XXI ст.» наша держава обрала шлях на європейську інтеграцію, демократизацію суспільства і, зокрема, гуманітаризацію

Сучасне суспільство вимагає від молодого спеціаліста:

- самостійності;*
- вміння швидко приймати рішення;*
- не лякатися особистої відповідальності;*
- творчо підходити до вирішення виробничих завдань.*

Проведений Міністерством освіти і науки (МОН) України порівняльний аналіз підготовки фахівців із вищою освітою показав, що нинішня система має певні недоліки (Матеріали колегії МОН України від 24.04.2003р.):

- відсутність систематичної роботи студентів протягом навчального семестру;
- низький рівень активності студентів і відсутність елементів змагання в навчанні;
- можливість необ'єктивної оцінки знань студентів професорсько-викладацьким складом;
- мала можливість вибору студентами навчальних дисциплін;
- значні витрати бюджету часу на проведення екзаменаційних сесій.

Окрім перерахованого, слід зазначити, що вища освіта в контексті Болонського процесу в підготовці фахівців у порівнянні з країнами ЄС має ще й **такі недоліки**:

- 1) вузька спеціалізація на переддипломному етапі;
- 2) перевантаженість навчального плану як за кількістю дисциплін, так і за кількістю годин;
- 3) малий обсяг самостійної роботи студентів; 34-36 годинний навчальний тиждень (замість 24 годин!);
- 4) відсутність індивідуальних планів студентів;
- 5) «стрічкова система» організації навчального процесу, яка не сприяє фаховій підготовці;
- 6) велике навантаження на викладача-вченого: співвідношення викладач/студент 1:8(10) замість 1:4,1:5 у країнах ЄС.

Відповідно до Національної програми «Освіта»,
принципами освіти сьогодні є:

- **доступність для кожного громадянина усіх форм освітніх послуг щодо реалізації його здібностей;**
- **науковий, світський характер освіти;**
- **інтеграція з наукою і виробництвом;**
- **взаємозв'язок з освітою інших країн;**
- **гнучкість і прогностичність системи освіти;**
- **безперервність і різноманітність освіти.**

Кредитно-модульна методика оцінювання знань студентів має свої недоліки.

По-перше, вона практично не передбачає кінцевого іспиту, а отже, **втрачається сильний стимул до навчання**, який індукує цей іспит.

По-друге, тривалість семестру штучно скорочується внаслідок так званих модульних тижнів (двох чи трьох).

По-третє, поділ дисципліни на окремі модулі не забезпечує системного її сприйняття.

По-четверте, ця методика **не враховує** відвідування студентом занять.

Але входження в європейський освітній простір передбачає не лише запровадження системи трансферу і нагромадження кредитів, а й використання нових освітніх технологій, що дасть змогу помітно поліпшити якість мовної підготовки інженерно-технічних фахівців.

ПІДПИСАННЯ УКРАЇНОЮ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ Є ОБ'ЄКТИВНО НЕОБХІДНИМ!

2. Система, мета і зміст вищої освіти в Україні

Соціальні цілі нашого суспільства диктують необхідність фундаментальної підготовки майбутніх фахівців, навчання їх умінню працювати з людьми.

Як соціальні потреби виступають також **потреби ринкової економіки, управління й культури**. На сучасному етапі розвитку суспільства важливе значення мають відповідність змісту освіти змінам, які відбуваються у професійно-кваліфікаційній структурі населення, наявними можливостями для підвищення загальної і професійної культури працівників.

На думку більшості спеціалістів у галузі освіти, сучасному вченому, менеджеру, адміністратору, інженеру, архітектору неможливо широко й конструктивно мислити, результативно працювати без знання :

основ економіки
соціології
філософії
літератури
історії

політики
інших гуманітарних дисциплін
фізіології
економіки праці
технічної естетики

Потрібно відзначити цілу низку особливостей у змінні змісту освіти, пов'язаних із рішенням завдань адекватності змісту освіти теперішнім і перспективним потребам суспільства.

Вони пов'язані з підсиленням фундаментальної частини освіти, що виражається:

- у розширенні теоретичної підготовки (на молодших курсах – більш широка загальнонаукова підготовка, на старших – спеціалізація, яка включає суттєві елементи теорії);
- у розширенні номенклатури профільюючих дисциплін за рахунок суспільно-політичних, математичних, деяких спеціальних й інших дисциплін);
- в оволодінні новими для науки й практики методами.

Велике значення мають у навчанні відповідні принципи.

Принцип **ізоморфності** змісту дисципліни змісту відповідної науки, який означає, що основні структурні елементи й смислові одиниці науки (постулати, факти, закони, наслідки, прикладні знання і способи діяльності, а також проблеми й гіпотези) переходять у вивчений предмет, хоча й і в **неоднаковому ступені**.

Останнє багато в чому залежить від того, чи йде мова про профільований або непрофільований предмет, чи слугує він завданню теоретичної підготовки або підготовки практично-прикладного характеру.

При всіх умовах цей принцип має забезпечувати достатньо повний і глибокий комплекс знань й оволодіння відповідними способами діяльності.

Принцип **мінімізації** у відборі змісту науки для навчальної дисципліни.

Критерієм мінімізації можна висунути наступну тезу:

досконалий не той навчальний план або навчальна програма, до якої нема чого додати, а той, із якого нема чого вилучити.

У співвідношенні науки й навчального предмета виникає також завдання *побудування оптимальної структури навчального предмета.*

Тут можливі три принципи:

- 1) історичний (*відповідність логіці розвитку науки*);
- 2) логічний (*відповідність логіці побудування сучасної науки*);
- 3) принцип розгортання змісту навчального предмета відповідно до закономірностей формування пізнавальних можливостей суб'єкта учіння.

Частіше за все за основу побудування структури предмета береться **логічний принцип.**

Науково визначити зміст освіти – значить також установити взаємозв'язок і спадковість між окремими циклами дисциплін, знайти їх правильне співвідношення, яке дозволяє в мінімальні строки передати студентам необхідну наукову інформацію – ці завдання виконуються за допомогою навчальних планів і програм.

При складанні навчальних планів виникають дві проблеми

відбір дисциплін для
вивчення

послідовність їх
розподілення за роками
навчання

Ці проблеми мають вирішуватися на підставі певних принципів.

1. Принцип *усебічного гармонійного розвитку особистості за допомогою навчальних предметів* має відповідати вимогам, сформульованим у вищій освіті.

Зрозуміло, що всі дисципліни *формують особистість*, але особливу роль грають тут **суспільні дисципліни**.

Тому навчальні плани усіх спеціальностей містять низку суспільних дисциплін:

- історія України;
- філософія;
- політекономія і т.п.

Загальноосвітні предмети (фізика, математика тощо) закладають основи для засвоєння спеціальних дисциплін і в *плані змістовному*, і в *плані розумового розвитку* (глибини розуму, абстрактного мислення, творчих здібностей і т. д.).

Оволодіння професійними знаннями й уміннями досягається введенням у навчальний план **спеціальних дисциплін**.

Усебічний розвиток особистості забезпечується наявністю в навчальному плані відповідної системи предметів:
суспільні – загальноосвітні – спеціальні.

2. Принцип *оптимального співвідношення фундаментальних і спеціальних дисциплін.*

Широка ерудиція, вільне орієнтування в основних теоріях дають можливість **легко оволодівати різними вузькими спеціалізаціями.**

Заглиблення у вузьку галузь науки відкриває з нових позицій **загальні фундаментальні положення.**

3. Принцип *урахування міжпредметних зв'язків.*

Узгодження вивчення дисциплін у часовій послідовності, кількості часу, що відводиться на кожний предмет, має виходити

- зі змісту предметів;
- знаходження в них спільного, схожого, взаємопов'язаного.

На основі змістовного аналізу дисциплін, які вивчаються, складається структура навчального плану.

4. Існує ще принцип *складання навчального плану*, який дає можливість варіювання в підготовці фахівця залежно від особливостей навчального закладу й інтересів студентів.

Це наявність у навчальних планах:

обов'язкових – альтернативних – факультативних дисциплін.

Обов'язкові
дисципліни

Створюють
міцну науково-
теоретичну й
практичну базу
підготовки
спеціалістів.

Альтернативні
дисципліни

Переважно
спеціальні
дисципліни, що
вивчаються за
вибором студентів
відповідно до
наукових
інтересів, які
склалися в них.

Факультативні курси

Дисципліни, які
можна вибрати для
навчання, а можна
й зовсім не
вивчати. Частіше за
все факультативи
бувають із розділів
науки, техніки, з
яких наявні
висококваліфікован
і фахівці.

5. Принцип, який ураховує реальні можливості тих, хто навчається, тобто принцип *узгодження обсягу навчальної інформації із бюджетом часу студентів.*

Необхідно визначити реальний бюджет часу студентів, розрахувати їхні можливості для самостійної роботи.

На основі всього цього вирішується завдання визначення мінімального часу, необхідного для вивчення кожного предмету.

Будь-яка професія пред'являє до людини низку вимог.

Ці вимоги:

- 1) до якостей особистості, яка живе в конкретно-історичний період;
- 2) до рівня загального розвитку;
- 3) до рівня спеціально-професійних знань і умінь (вимоги індивідуальні для різних професій).

Зміст освіти у вищій школі – це система знань, умінь, навичок, якими мають володіти ті, хто навчаються у відповідний період навчання для здобуття певної професії на рівні фахівця вищої кваліфікації.

Навчальним планом називається такий план, у якому відображена вся сукупність предметів, які вивчаються, подано їх розподіл за роками навчання, указаний час на їх вивчення, передбачені форми і строки перевірки знань студентів.

Навчальні плани будуються щодо певних спеціальностей.

Зараз у нас прийнята курсowa система побудування навчального процесу, яка і відображена в навчальних планах.

За такою системою всі студенти розподіляються за курсами (роками) навчання, зобов'язані вивчати заплановані дисципліни й здавати передбачені ним заліки, екзамени в чітко визначені строки.

В інших країнах існують предметні системи організації навчання у ВЗО.

У найбільш «чистому» вигляді така система представлена, наприклад, у Німеччині.

Студент сам визначає строк здавання екзаменів за тим чи іншим предметом, а отже, і час вивчення цієї дисципліни. Така система навчання відповідає потребам певного суспільства.

Але вона:

- ✓ віддаляє студентів від навчального закладу і викладачів;
- ✓ ослаблює можливість спілкування, об'єднання студентів, організації колективних зв'язків, виступів;
- ✓ самостійне планування студентами навчального матеріалу, неусвідомленого ними за ступенем складності й трудомісткості, може призвести до неправильного розподілу часу, що не дозволяє їм вчасно скласти заліки чи екзамени;
- ✓ подовжує строки навчання, що не дуже важливо для студентів-вихідців із вищих верств суспільства, але для студентів із незаможних прошарків таке подовження строків навчання може стати причиною залишення вищого навчального закладу.

Навчальні плани в Україні поділяються на типові й індивідуальні.

Типові навчальні плани **однакові для усіх однотипних навчальних закладів**. Але деякі **провідні навчальні заклади** з великим досвідом навчання студентів, крупні наукові школи мають свої навчальні плани, у яких відбиваються *сталі традиції* цього навчального закладу, *особливості наукової роботи* в ньому.

Конкретне **наповнення змісту** кожного навчального предмета в цьому навчальному закладі – *справа фахівців* із цих предметів.

Завдання дидактики – *дати принципи*, якими треба користуватися при відборі змісту.

Головна соціальна функція освіти – *передача досвіду*, накопиченого попередніми поколіннями людей у формі матеріальної і духовної культури.

Тому в змісті освіти мають бути включені всі елементи культури:

- 1) система знань про природу, суспільство, мислення, способи діяльності. Функції цього елементу – формування картини світу, формування методологічних підходів до пізнавальної і практичної діяльності;
- 2) система інтелектуальних і практичних навичок і вмінь, що дозволяє новим поколінням відтворювати культуру і зберігати її;
- 3) досвід творчої діяльності. Засвоєння цього елемента забезпечує подальший розвиток культури, що без творчої діяльності неможливо;
- 4) система норм відношення до світу, один до одного. Це обумовлює моральні стимули, естетичну потребу, емоційну забарвленість, мотиви діяльності тощо, тобто всі прояви ставлення до діяльності та її продуктів.

3. Демократизація як освітній принцип. Суспільна значущість гуманізації навчального процесу

За сучасних умов реформування вищої школи в Україні належить досягнути зміст концепцій:

- ✓ демократизації навчального процесу;
- ✓ гуманізації навчального процесу;
- ✓ національного виховання молоді.

Безперечно, провідним принципом сучасної вищої школи є принцип демократизації.

Цей принцип знайшов своє закріплення як у Законі України «Про освіту» (1996), так і у Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)».

Основні складові принципу демократизації

Аналізуючи складові, сутність і зміст принципу демократизації, можна неодмінно прийти до висновку про його *взаємозв'язок із принципом гуманізації* навчального процесу та національного виховання.

Сутність гуманізації сучасними вітчизняними вченими розглядається через призму:

- подолання технократизму засобами пізнавальної діяльності, гуманістичного мислення, сходження до творчості;
- адаптації і науково-технічного прогресу;
- поєднання ідей гуманізації з диференціацією та індивідуалізацією навчально-виховного процесу.

Вимоги, які покладені в основу принципу гуманізації

1. Гуманне ставлення до особистості виховання. Повага його прав і свобод.
2. Пред'явлення вихованцю посильних і розумно сформульованих вимог.
3. Повага до позиції вихованця навіть тоді, коли він відмовляється виконувати пред'явлені вимоги.
4. Доведення до свідомості вихованця конкретних цілей його виховання.
5. Ненасильницьке формування потрібних якостей.
6. Відмова від покарань, які принижують честь та гідність особистості.
7. Визначення права особистості на повну відмову від прищеплення тих якостей, які за будь-яких причин суперечать її переконанням (гуманітарним, релігійним тощо).

Додаткова література

Про
основні
педагогіч
ні умови
реалізації
гуманісти
чних ідей
у
сучасній
вищій
спрямува
нню

України
принципи
в

демократ
изації й
гуманіза
ції на
вихованн
я
особисто
сті
громадян
ина,
патріота

України,
людини

Равчина Т. В.
Орієнтація на
особистість
студента //
Гуманізація та
гуманітаризація
професійної
освіти: науково-
методичний
збірник. – К.,
1995. – С. 81-82

Концептуальні
засади
демократизації
та реформування
освіти в Україні.
– К., 1997

Дякую за увагу!